

SZÁSZ PÉTER

szasz.peter.82@gmail.com
tanár

A törökverő hős változékony alakja a történelemben

The changing face of the Turk-beater hero in History

**MISKOLCZY AMBRUS (2021): *A Hunyadi-per
előtörténete*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.**

DOI 10.14232/belv.2023.4.11
<https://doi.org/10.14232/belv.2023.4.11>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Szász Péter (2023): A törökverő hős változékony alakja a történelemben. *Belvedere Meridionale* vol. 35. no. 4. pp 162–165.

ISSN 1419-0222 (print)
ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)
www.belvedere-meridionale.hu

Vannak olyan történelmi kérdések, melyek hosszú időn keresztül foglalkoztatták a társadalom szélesebb rétegeit. Ezekre általánosan jellemző, hogy kevés hiteles forrással megvilágítottak, éppen ezért rejtélyesnek számítanak; valamint identitásképző szerepük jelentős. Közöttük is előkelő helyet foglal el Hunyadi János társadalmi és etnikai hátterére vonatkozó kérdés. A kérdésre adott válaszok az évszázadok alatt változó formákban felbukkanó vitát gerjesztettek azok körében, akik közel kerültek hozzá. Ezt a vitát, vagy mondhatjuk perlekedést Czuczor Gergely nevezte először Hunyadi-pernek.

A 2023-ban elhunyt Miskolczy Ambrus erdélyi magyar történész utolsó könyve 2021-ben jelent meg a Kriterion kiadó gondozásában, majd kibővítve a Ráció kiadó adta ki 2022-ben. Miskolczy műveiben gyakran foglalkozott historiográfiai témákkal, valamint a magyar-román együttélés kérdéseivel. Életében utolsóként megjelent kötete is ezen írások sorába illeszkedik. Feltárja a Hunyadi-per alakulását annak kezdetétől fogva. Bemutatja, hogy a történelem folyamán Hunyadi János alakja milyen formákban tűnt föl és milyen értelmezéseket nyert a történeti irodalomban és a szépirodalmi hagyományban. Sorra veszi, hogy a témában megszólalók milyen módon és sikerrel próbálták meg a saját koruk igényei, ízlése, valamint a megszólaló érdekei és társadalmi, etnikai elvárásai mentén formálni azt, nem ritkán a hamisítástól sem visszariadva. De többnyire nem is volt szükség hamisításra, hiszen tág teret enged a fantáziának az a tény, hogy mindössze egyetlen 1409-ben Zsigmond király által kiadott oklevélen alapul mindaz, amit biztosan tudunk az apjáról, a testvéreiről és Hunyadi János eredeti nevééről.

Miskolczy az eredetkérdés kialakulásának gyökeréig, egészen pontosan Aeneas Sylvius kijelentéséig megy vissza, amit pápává választásának évében, mindössze két évvel Hunyadi János halálát követően tett. A neves humanista úgy nyilatkozott, hogy Hunyadi tetteivel nem elsősorban a magyarok dicsőségét növelte, hanem a románokét, akik közül származott. Miskolczy közvetett bizonyítékok alapján azt valószínűsíti, hogy apját közrendűek közül emelte ki Zsigmond király, folytatva Nagy Lajos nemesítési politikáját. Állítása szerint fiának, Mátyásnak az udvarában még köztudott dolognak számított a király etnikai háttere. Habár- és ezt nem említi – a korszakban ez még nem bírt jelentőséggel. A társadalmi háttér viszont annál inkább számított. Éppen ezért Mátyás udvarában megforduló humanisták komoly energiát fektettek abba, hogy előkelő felmenőket találjanak a Hunyadi családnak.

A könyv foglalkozik azokkal a kísérletekkel, amik Hunyadi apjának és nagyapjának az ismert oklevélben említett neveiből próbálják meg meghatározni a későbbi hadvezér születési helyét. Thuróczy János a havasalföldi eredet mellett tette le a garast azzal a magyarázzal kiegészítve, hogy” senkit nem fogad el prófétának a saját hazája.” Kiemelten foglalkozik a szerző a havasalmi eredethez kapcsolódó hollóval, mint a Hunyadi család címer állatával. Ezzel kapcsolatban egy ismert történet változatait veszi sorra. Az elbeszélés szerint, amit először Bonfini írt le, maga Zsigmond király lenne Hunyadi János apja, az anyja pedig egy kitalált alak, bizonyos Morzsina Erzsébet. Miskolczy egyenesen pletykának titulálja ezt. Ám ebben a fikcióban található a gyűrű és a holló. A madár az egyes variációkban hol ellopja a királyi sarj származását bizonyító ékszert, hol megtalálja és visszahozza azt. Miskolczy a holló ábrázolásról megjegyzi, hogy egy olyan vándor motívumról van szó, amely valószínűleg angol eredetű, és feltehetően Tirolon keresztül a Cilleikkel együtt érkezett Magyarországra. De Havasalföld címerében is föltűnik a holló, ezért ezt annak bizonyítékául fogadták el, hogy a Hunyadiak Havasalföldről származnak.

Miskolczy bemutatja, hogy ahogyan időben távolodunk a hús és vér Hunyadi János korától, miként változik az alakja és válik jól használható szimbólummá az újonnan megjelenő ideológiák számára. Foglalkozik azzal is, hogy milyen módon kerül be alakja a népi mítoszok világába és lesz belőle olyan figura, aki a ponyvairodalom hőseként is népszerűsége tesz szert. A török hódoltság idején az eredetkérdés egy időre háttérbe szorult ugyan, ám csak azért, hogy Hunyadi János alakja, mint a régi dicsőség szimbóluma jelenjen meg. A 18. századtól bukkan fel nemzetsírató énekekben és először 1776-ban Veszelszki Antal tollából született kacifántos

című regényének hősként is találkozhattak vele az olvasók. A regény címe *História Melly Magában foglalja Vitéz Hunyadi János Nemzetsége eredetét és a Török ellen viselt hadait; Ugy nem különben Ama Hires, Nagy emlékezetű Fijának Mátyás király, Örök emlékezetre méltó hadakozásait*.

Az ideológiai tovább élés két irányzatának is szimbolikus alakja lett a 18. és a 19. század folyamán. Először a szabadkőművesek felfedezték maguknak Hunyadit, akik a nemzetnek dicsőséget hozó hőst, a társadalmi emancipáció és a nemzeti integráció példaképét látták benne. Ezzel együtt újjá éledt a származás körüli vita. Bessenyei György egyenesen paraszti származásúnak írja le, aki érdemei révén kiemelkedett a paraszti sorból. Miskolczy kitér rá, hogy Bessenyei volt az első, aki a nemzet fogalmába már a jobbságyságot is beleértette és elmélete szerint a nemesek a parasztság soraiból emelkedtek ki egykor és oda vissza is süllyedhetnek. A társadalmi felemelkedés kiváló példáját adta Hunyadi, így válhatott nála a társadalom egyesítő alakjává. Pálóczi Horváth Ádám, mint szabadkőműves magyarnak tekintette a nagy hadvezért, de ő sem a származást, hanem a személyes kiválóság, a királyhoz való hűség és a nagyravágyás nélküli munkálkodást tette meg sikerei okának. Nem az a fő – ahogy írja – ha valaki nagytól, hanem ha nagyak születik.

Pálóczi Horváth mentén tér rá Miskolczy a másik ideológiai irányzat, a nacionalizmus Hunyadi képének fejlődésére. A 19. század során népszerűsége szert tett székely Hunyadi mítoszt egyenesen a dákoromán folytonosság elméletéhez hasonlítja - a közös naivság - ahogy ő fogalmaz, valamint a két történet párhuzamos elemi okán. Ennek első kidolgozója 1770 körül Benkő volt, ám a 19. század húszas éveiben a székely eredet nagy hirdetője Ponori Threwrewk József lett. Vele és nézeteivel hosszabban foglalkozik a könyv. Példákat hoz jó megfigyelő képességére és kiemel néhány frappáns megjegyzést tőle. Olyanokat, mint, hogy „a világ lóiskola, amelyben az ember embert megnyergeli”. Fontosabb viszont, hogy Ponori Threwrewk etnonacionalista szempontból állt a kérdéshez, amennyiben azt állította, hogy azért nem lehet Hunyadi román, mert szerinte a magyarok természet szerint nem házasodnak románokkal. Ez ugyanaz az érvelés, mint amit a dákoromán elméletet vallók alkalmaztak. Könnyen bevethető érv volt az etnikai változatlanóság igazolására. Még ha az érv maga hamis is volt.

A nemzeti ébredés velejárója volt, hogy újra reneszánszát kezdte élni a Hunyadi kultusz a nemesség körében. Hunyadi pedig a nemzeti virtus megtestesítőjeként, az önálló ország szimbólumaként tökéletes választás volt. A törökverő hős újra népszerűvé válása a nemesi körökben az alacsony sorból való származás tagadásának felerősödésével is együtt járt.

Érdeemes megfigyelni azt, ahogyan egymás mellett tudott létezni több, egymással ellentétes Hunyadi kép is. Ennek, és a Hunyadi kép változékonyságának jó példája, hogy akár az összmonarchia hőséneke szerepében is el lehetett képzelni. Joseph von Hormayr, aki szimpatizálni kezdett a magyarokkal, és a metternichi birodalmi politikával szemben az egyes lokálpatriotizmusokat próbálta egyeztetni a birodalom iránti lojalitással. Balladát írt, amiben Hunyadi megváltóként jelent meg. Nála a Monarchia hősi panteonjában előkelő helyet foglalt el Hunyadi.

A könyv horizontja nem terjed túl a 19. század második felén. Nem foglalkozik a 20. században és még napjainkban is tovább élő kérdés taglalásával. Ilyen módon Miskolczy hű marad a címben megfogalmazottnak. Vagyis egy előtörténetet ad a „per” könnyebb megértéséhez. De ennél többet is nyújt az egyébként vékony kis kötet. Bemutatja, hogy milyen kulturális átrétegződéseken esett át a történelem egy jelentős személyisége.

Összességében elmondható, hogy a könyvet olvasva a laikus érdeklődő is képet kaphat egy máig kurrens, és átpolitizált történelmi kérdés történetéről. Azért nem nevezem kutatástörténetnek, mert egyrészt Miskolczy sem ilyen módon hivatkozik rá és nem is ilyen módon közelíti meg a témát. Másrészt mert sokkal inkább eszmetörténeti mint tudománytörténeti szempontból érdekes. Ám az érdekességen túl hasznos olvasmánynak is tartom. Segít megérteni a témában tett egyes állítások mögött húzódó motivációt, ezért a téma iránt érdeklődőnek nem igazán abban segít, hogy megtudja mi is az igazság Hunyadi János és a Hunyadi nemzettség származása tekintetében, hanem abban, hogy megértsék, minden korban voltak olyanok, akik megpróbálták a legendás hős alakját felhasználni a maguk érdeke vagy éppen ízlése szerint.